

Archeologisch bureauonderzoek Deliterrein (fase 2) te Haarlem,
gemeente Haarlem

Argo 235

ARCHEOLOGENBUREAU ARGO

Opdrachtgever: AM BV
Bevoegd gezag: Gemeente Haarlem
Gemeente: Haarlem
Plaats: Haarlem
Toponiem: Deliterrein
Onderzoeksmeldingsnr.: 4857030100
Gemeentelijke projectcode: TVST.0.2020
Coördinaten: 104.813 / 490.038 (centrum)
Titel: Archeologisch bureauonderzoek Deliterrein (fase 2) te Haarlem, gemeente Haarlem
Rapportnr.: Argo 235
Auteur(s): M. Baggerman
Illustraties: M. Baggerman (tenzij anders vermeld)
Fotografie: M. Baggerman (tenzij anders vermeld)
Opmaak: M. Baggerman
Dataverwerking: M. Baggerman
Datum uitgave: Mei 2020
Versienummer: 01
Beheer en plaats projectdocumentatie: Archeologenbureau Argo te Zaandam
Autorisatie: A. Médard (Archeologenbureau Argo)
ISSN: 1879-7091

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres:
info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect dan wel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

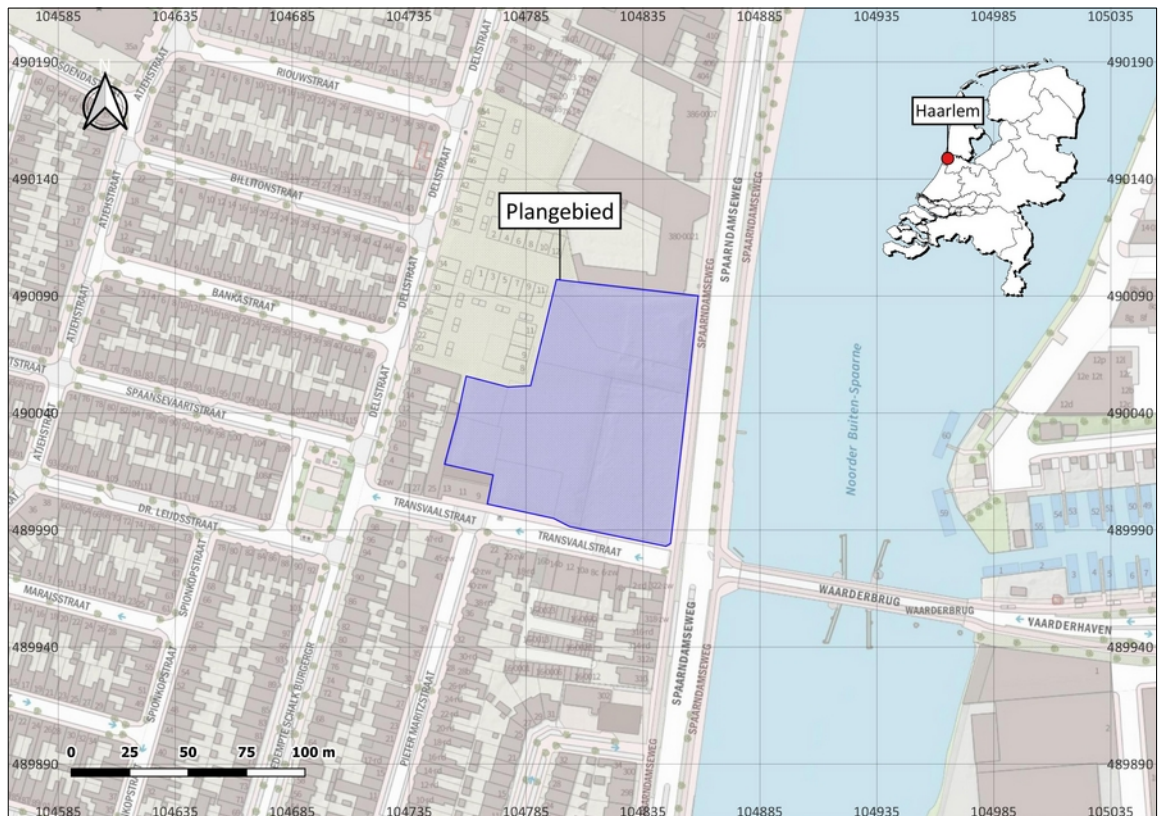
Archeologenbureau Argo
Oud-Zaenden 2B 075-6314418
1506PE info@archeologenbureauargo.nl
Zaandam www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Bureauonderzoek.....	5
2.1 Doelstelling en methode.....	5
2.2 Beleid.....	5
2.2.1 Landelijk beleid.....	5
2.2.2 Provinciaal beleid.....	5
2.2.3 Gemeentelijk beleid.....	6
2.2.4 Status plangebied.....	6
2.3 Geo(morfo)logie.....	7
2.4 Bewoningsgeschiedenis.....	8
2.5 Historische kaarten.....	8
2.6 Bekende archeologische waarden.....	12
2.6.1 AMK-monumenten.....	12
2.6.2 Onderzoeken en vondsten.....	12
2.7 Verwachtingsmodel.....	13
3. Samenvatting en advies.....	14
4. Literatuur en bronnen.....	15
4.1 Literatuur.....	15
4.2 Internetbronnen.....	15
4.3 Afbeeldingenlijst.....	15
Bijlage 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan.....	17
Bijlage 2. Tabel archeologische en geologische perioden.....	19
Bijlage 3. Afkortingenlijst.....	20
Bijlage 4. Archeologische monumenten, vondstlocaties en onderzoeken op Archis.....	21
Bijlage 5. Ontwikkelingsplannen (bron: opdrachtgever).....	22

1. Inleiding

In april 2020 is een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarden van het plangebied Deliterrein te Haarlem ten behoeve van de geplande ontwikkelingen (afbeelding 1). Het onderzoek is uitgevoerd door Archeologenbureau Argo in opdracht van de AM BV. Het plangebied beslaat ca. 8.242 m² en bestaat uit een braakliggend terrein dat wordt ingesloten door de Transvaalstraat in het zuiden en de Spaarndamseweg in het oosten. De noordkant van het plangebied grenst aan het perceel van de Spaarndamseweg 380 en in het westen grenst het plangebied de bebouwing van de Delistraat. Binnen de grenzen van het plangebied zal een woontoren worden gebouwd. De werkzaamheden zullen een oppervlakte van maximaal 4.500 m² beslaan en reiken over het hele oppervlakte tot 1 m -mv. Het heipalenplan is nog niet bekend. De geplande werkzaamheden zullen de onderliggende bodem en daarmee mogelijk aanwezige archeologische resten verstoren.

Afbeelding 1. De ligging van het plangebied (in blauw) op een recente topografische kaart (bron: opentopo.nl).

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1) worden tevens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in Atlasleefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoorder betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

De Erfgoedwet (1 juli 2016) en Omgevingswet (verwacht 2021)

In deze wetten is de implementatie van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed in de Nederlandse wetgeving opgenomen (deze wetten gelden als opvolgers van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet ruimtelijke ordening (Wro)). Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, project-ontwikkelaars en (lokale) overheden.

2.2.2 Provinciaal beleid

"Het archeologiebeleid van de provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden van de ontstaansgeschiedenis van de provincie. De provincie is voorstander van het bewaren van het erfgoed in de bodem (in situ). Om het behoud in de bodem van zoveel mogelijk archeologische waarden te waarborgen, zal de provincie in zowel haar eigen ruimtelijke plannen als in de plannen die zij toetst het behoud als afwegingscriterium mee laten wegen. De meeste archeologische vindplaatsen zijn onbekend, omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat de waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Bij toetsing wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht op basis waarvan een afgewogen besluit kan worden genomen. Wanneer behoud niet mogelijk is, wordt allereerst vastgesteld of de aantasting onvermijdelijk wordt geacht. Er moet een zwaarwegend maatschappelijk belang in het geding zijn, wil de aantasting als onvermijdelijk worden aangemerkt. Ook moet worden vastgesteld dat er redelijkerwijs geen alternatieve oplossingen voorhanden zijn. Indien de aantasting onvermijdelijk is dient de informatie van het bodemarchief te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek, uitgevoerd volgens algemeen geldende normen/richtlijnen KNA" (bron: provincie Noord-Holland).

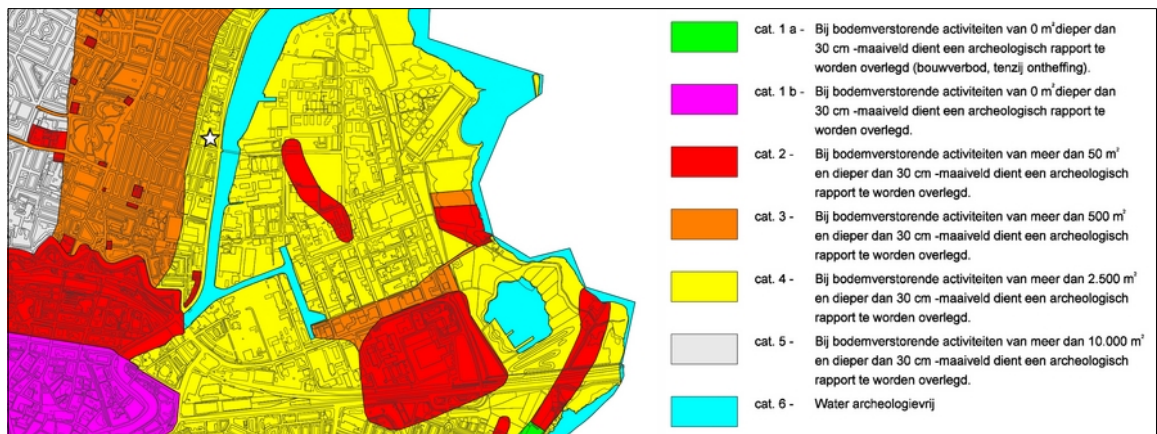
Naast het bovengenoemde beleid beschikt de provincie Noord-Holland ook over de digitale Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Deze kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken. De informatiekaart is een

geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie, een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart en is te raadplegen op <http://maps.noord-holland.nl/extern/gisviewers/ilc/>.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) in 2007 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming. Dit beleid is in de huidige en aankomende wetten, bestaande uit de Erfgoedwet (2016) en de Omgevingswet (verwacht in 2021) overgenomen.

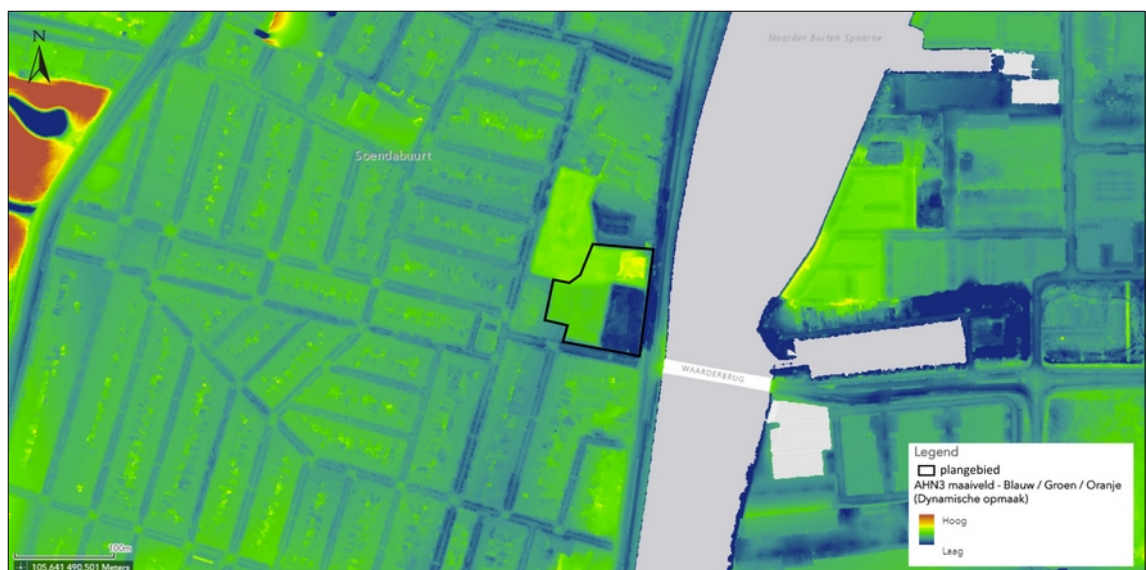
Het huidige gemeentelijk beleid van de gemeente Haarlem is opgesteld in de vorm van een beleidsnota archeologie (Gemeente Haarlem, 2009), met standaardregels voor bestemmingsplannen en de bijbehorende Archeologische Beleidskaart Haarlem. Het plangebied is gelegen aan de westelijke oever van het Spaarne en valt op de beleidskaart binnen categorie 4. Voor deze categorie is archeologisch onderzoek verplicht bij bodemverstorende activiteiten met een oppervlakte van meer dan 2.500 m² en ontgravingen dieper dan 30 cm -mv. Deze grenzen worden overschreden door de geplande ontwikkelingen binnen het plangebied.

Afbeelding 2. Een uitsnede van de archeologische beleidskaart van Haarlem met daarop het plangebied aangegeven met een zwart-witte ster (bron: gemeente Haarlem).

2.2.4 Status plangebied

Het plangebied bestaat momenteel uit braakliggend terrein. Voordat dit bureauonderzoek werd uitgevoerd werd de bodem van het terrein al bouwrijp gemaakt en heeft er sanering plaatsgevonden. Tijdens deze sanering werd het terrein tot maximaal 3 m -mv afgegraven (Kuit, 2015). Verwacht wordt dat de archeologische waarden in de bodem van het plangebied hierdoor al zijn vernietigd. Het maaiveld van het plangebied wordt gekenmerkt door een opvallende verhoging en een lager gelegen gedeelte (afbeelding 3). Het lage deel, in het zuidoosten, ligt rond het NAP terwijl het hogere deel tussen 0,5 en 0,7 m +NAP ligt. Het lijkt erop dat het hogere deel in het verleden is opgehoogd, mogelijk voor het bouwrijp maken van het terrein. Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) valt het plangebied binnen een regio met middelhoge trefkans.

Afbeelding 3. Een uitsnede van het Algemeen Hoogtebestand van Nederland met daarop het plangebied (zwart omlijnd) (bron: AHN.nl).

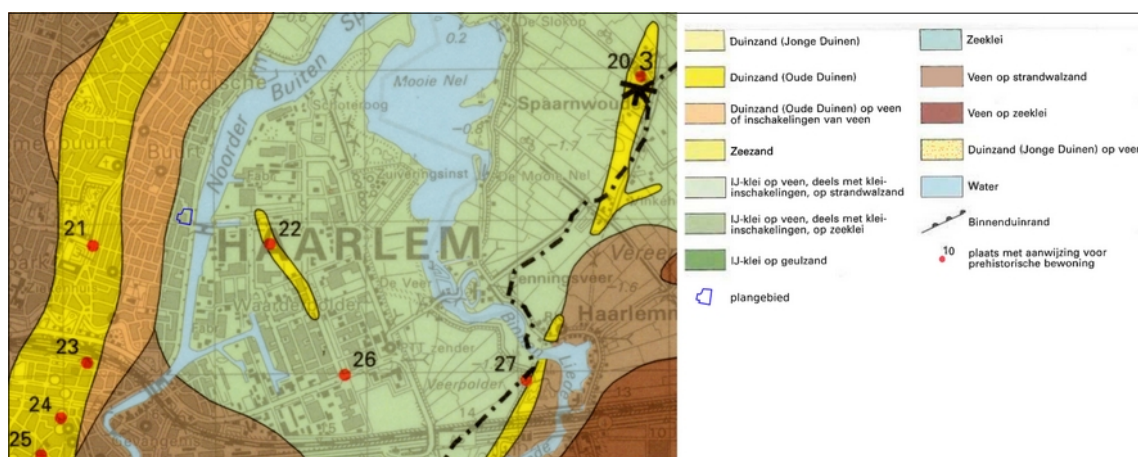
2.3 Geo(morfo)logie

Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

Na het einde van de laatste ijstijd, het Weichselien, werd het klimaat steeds warmer. Hierdoor begonnen vanaf 9000 v.Chr. de ijskappen te smelten, met een snelle stijging van de zeespiegel als gevolg en een sterke kusterosie. De kustlijn schoof steeds verder naar het oosten, waardoor de oudere (westelijker gelegen) strandwallen steeds door de zee werden afgebroken en nieuwe strandwallen steeds verder oostwaarts ontstonden. De oudste overgebleven strandwallen zijn dan ook de meest oostelijke, op ca. acht kilometer ten oosten van de huidige kust. Vanaf ca. 3.800 v.Chr. begon de snelheid van de zeespiegelstijging af te nemen en slibden de meeste zeegaten dicht. De kustlijn kon zich stabiliseren en begon zich juist weer langzaam westwaarts uit te bouwen. Tot aan het begin van de jaartelling ontstonden door de grote zandaanvoer nieuwe, steeds westelijker gelegen en bovendien steeds hogere strandwallen. Op de strandwallen ontstonden, door invloed van de wind, lage zandduinen (Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Zandvoort, ook wel Oude Duinen genoemd): "indien de strandwal hoog genoeg wordt, en vaak genoeg droogvalt, kan een deel van het zand worden opgewaaid tot duinen" (Berendsen, 1996). Tussen de strandwallen in liggen zandvlakten, de voormalige zeestranden, die als het ware werden ingesloten. Het land achter de strandwallen raakte grotendeels afgeschermd voor de zee, waardoor het water verzoette en de vegetatie zich ongestoord kon ontwikkelen. Er trad zowel in het achterland als op de zandvlaktes tussen de strandwallen in veenvorming op, het Hollandveen. Vanaf de Middeleeuwen erodeerde de kust weer. Door zandverstuivingen werden vanaf ca. 900 na Chr. opnieuw duinen gevormd, deze duinen behoren tot de Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Schoorl, ook wel Jonge Duinen genoemd.

Haarlem is gelegen op de middelste van de drie strandwallen in de omgeving. De oudste hiervan is de strandwal Heemstede-Spaarnwoude, die dateert uit 3200 v. Chr. De strandwal van Haarlem werd gevormd rond 2800 v. Chr. en de jongste van de drie, de strandwal Aerdenhout-Bloemendaal, ontstond in de eeuwen hierna. Tijdens de vorming van de strandwal van Haarlem en de strandwal van Aerdenhout-Bloemendaal schoof de monding van het Oer-IJ verder op naar het noorden. De omgeving werd echter nog wel beïnvloed door het Oer-IJ. Tussen de strandwallen ontstond onder invloed van het Oer-IJ ten noordoosten van Haarlem een gebied met lagunaire omstandigheden. In dit gebied vormde zich veen (Formatie van Nieuwkoop, Hollandveen Laagpakket) en werd klei (Ije laag, Laagpakket van Walcheren) afgezet (Van der Leije & Tol, 2018).

Het plangebied valt op de geomorfologische én de bodemkaart van Alterra binnen het grote niet gekarteerde deel rond het centrum van Haarlem. Op basis van deze kaarten kunnen geen uitspraken worden gedaan over de geomorfologie of de aard van de bodem binnen het plangebied. De vereenvoudigde geologische kaart van Haarlem en omstreken daarentegen toont ons dat het plangebied ligt binnen een regio van IJ-klei op veen, deels met klei-inschakelingen, op strandwalzand. Een tweetal boringen die op de oost- en noordoostgrens van het plangebied zijn gezet geven echter een iets ander beeld. Hier werd een bodem aangetroffen die bestond uit veen op zand. Het veen behoort tot de Formatie van Nieuwkoop (Hollandveen) en het zand, dat vanaf ca. 3,25 en 3,75 m -mv werd aangetroffen, behoort tot de Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Zandvoort (Oude Duinen).

Afbeelding 4. Een uitsnede van de geologische kaart van Haarlem en omgeving met het plangebied (blauw omlijnd) (bron: gemeente Haarlem).

2.4 Bewoningsgeschiedenis

De oudste bewoningssporen in de regio van Haarlem dateren uit het Neolithicum (vanaf 3.600 v.Chr.) en de Bronstijd (2000-800 v. Chr.). In deze perioden werd er op de strandwal kleinschalige akkerbouw bedreven, aardewerk en grondsporen in de vorm van eergetouwkrassen wijzen hierop. Ook in de Romeinse Tijd moet er sprake geweest zijn van menselijk activiteit; in de Waarderpolder (ca. 1,5 km ten noordoosten van het plangebied) zijn namelijk enkele Inheems-Romeinse scherven aangetroffen uit de 1e en 2e eeuw n.Chr). Op de strandwal van Haarlem, ten westen van het plangebied, werd in de loop van de 10e eeuw de nederzetting Haarlem gesticht. De oudste schriftelijke vermelding van Haarlem dateert tussen 918 en 938. Ruim 200 jaar later (in 1245) verleende Graaf Willem II van Holland stadsrechten aan Haarlem (noord-hollandsarchief.nl). Het plangebied ligt echter op ca. 800 m ten noorden van de grens van de historische kern van Haarlem, in het verleden een landelijk gebied.

2.5 Historische kaarten

Er zijn verschillende historische kaarten aan de hand waarvan de latere ontwikkeling van het gebied kan worden geïllustreerd. Historische kaarten zijn echter niet altijd even betrouwbaar. Deze zijn vaak een sterk vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Lang niet alle huizen en gehuchten werden weergegeven; vaak volstond men met een schetsmatige weergave van de belangrijkste steden en dorpen waarbij enkel de belangrijkste gebouwen werden geschetst (kerken, kastelen, etc.) en wat bebouwing. Soms staat enkel de naam van een gehucht vermeld, zonder dat er bebouwing wordt weergegeven. Bovendien laat de schaal naar de huidige maatstaven vaak te wensen over. Een nieuwe kaart betekent overigens lang niet altijd dat de kaartenmaker werkelijk de situatie in zijn tijd heeft weergegeven. Niet zelden werden nieuwe kaarten op basis van (veel) oudere exemplaren van andere kaartenmakers vervaardigd.

De oudste kaart waarop het plangebied is weergegeven stamt uit de tijd van de 80 jarige oorlog. Op de 'Historische kaart in vogelvlucht van Haarlem en omgeving tijdens het Beleg door de Spanjaarden met diverse legerkampen en schansen', vervaardigd door Henri Masen in 1573 staat de omgeving van het plangebied afgebeeld (afbeelding 5). Het terrein is in 1573 onbebouwd, op enkele tenten van een tentenkamp na. Dit tentenkamp wordt aangeduid met S: de Noircarmes. Dit tentenkamp was onderdeel van het Spaanse leger. Na deze onrustige periode bleef het plangebied in de komende eeuwen onbebouwd (afbeelding 6, 7, 8 en afbeelding 9, boven). Pas in 1926 is de eerste bebouwing op de kaarten te herkennen (afbeelding 9, onder). Het ging hier om een gasfabriek. Deze gasfabriek werd in 1988 vervangen door andere bebouwing (afbeelding 10, boven). In 2006 werd deze bebouwing weer vervangen door andere structuren (afbeelding 10, onder), die in 2011 werden gesloopt en het terrein braak bleef liggen tot op de dag van vandaag.

1603 Kaart van het Noorder Buiten Spaarne en omliggende landen, in verband met het leggen van een nieuwe dijk, tegen het doorbreken van de Velserdijk.

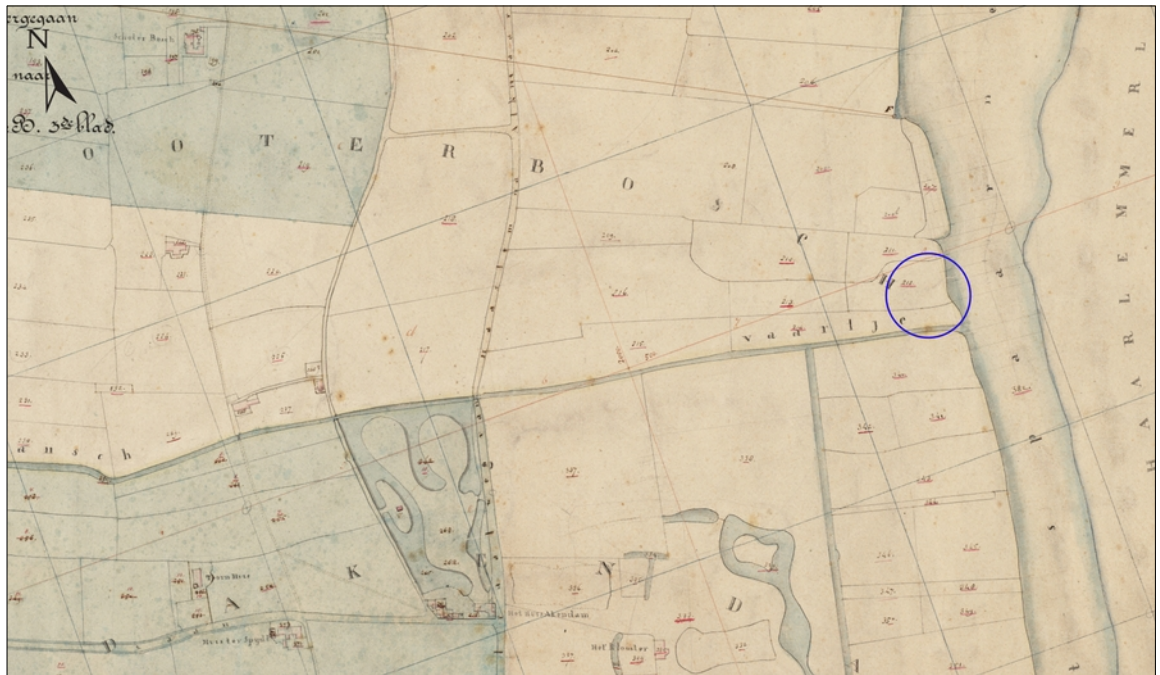
Afbeelding 5. Uitsnede van de 'historische kaart in vogelvlucht Haarlem en omgeving tijdens het Beleg door de Spanjaarden met diverse legerkampen en schansen' uit 1573. Het plangebied is bij benadering omcirkeld (in blauw) (bron: Noord-Hollands archief).

Afbeelding 6. Uitsnede van de 'Kaart van het Noorder Buiten Spaarne en omliggende landen' uit 1603. Het plangebied is bij benadering omcirkeld (in blauw) (bron: Noord-Hollands archief).

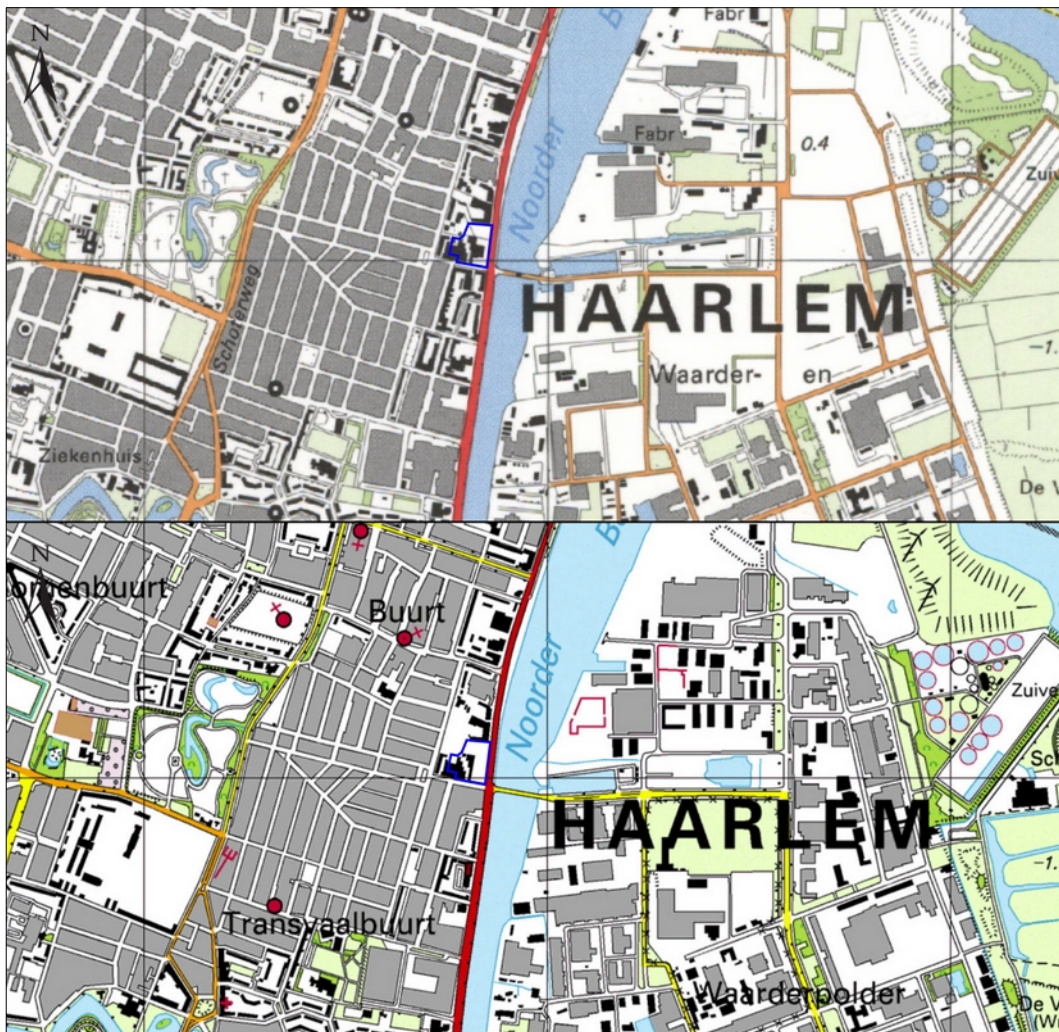
Afbeelding 7. Uitsnede van de 'Kaart van Haarlem en omstreken' uit 1724. Het plangebied is bij benadering omcirkeld (in blauw) (bron: Noord-Hollands archief).

Afbeelding 8. Uitsnede van het minuutplan van Schoten en Gehugten sectie B - blad 02. Het plangebied is bij benadering omcirkeld (in blauw) (bron: Beeldbank RCE).

Afbeelding 9. Uitsnede van de topografische kaart uit 1900 (boven) en 1926 (onder). Het plangebied is bij benadering in blauw omkaderd (bron: opentopo.nl).

Afbeelding 10. Uitsnede van de topografische kaart uit 1988 (boven) en 2007 (onder). Het plangebied is in blauw omkaderd (bron: opentopo.nl).

2.6 Bekende archeologische waarden

Archis is nagelopen op bekende archeologische waarden en eerder uitgevoerde onderzoeken. Alle relevante informatie over monumenten, onderzoeken en waarnemingen binnen een straal van circa 500 m om het onderzoeksterrein is geraadpleegd (Bijlage 4).

2.6.1 AMK-monumenten

Het plangebied ligt op ca. 40 m ten oosten van de grens van een terrein van archeologische waarde, monumentnummer 13917. Dit betreft een terrein met mogelijk sporen van bewoning daterend vanaf het Laat Neolithicum tot en met de Romeinse tijd. De begrenzing is vastgesteld door de gemeentearcheoloog van Haarlem op grond van vondsten en geologische ondergrond (strandwal). Iets verderop, op ca. 280 m ten zuidwesten van het plangebied, ligt de grens van monumentnummer 13913. Dit betreft eenzelfde soort terrein maar dan met hoge archeologische waarde.

2.6.2 Onderzoeken en vondsten

Een proefsleuvenonderzoek op ca. 437 m ten oostzuidoosten van het plangebied (zaakidentificatienummer: 4585876100) sneed een kleine strandwal aan die is gelegen tussen de strandwal van Haarlem en de strandwal van Heemstede-Aerdenhout. Deze wal werd gedateerd rond 2000 v. Chr.. In de strandwal, op ca. 1,3 m -NAP, bevonden zich enkele spitsporen die mogelijk samenhangen met de (post)-middeleeuwse ontginning van het gebied (Van der Lije & Tol, 2018).

Op ca. 470 m ten noorden van het plangebied werd tijdens een archeologische begeleiding (zaakidentificatienummer: 4592971100) een akkerlaag aangetroffen in duinzand. Aan deze akkerlaag is, aan de hand van vergelijkbare sporen in de omgeving, de volgende ruime datering toegekend: Late Bronstijd – Vroege Middeleeuwen. Het toenmalige onderzoeksterrein bestond in het westelijke gedeelte uit twee pakketten duinzand met daartussen de akkerlaag (zie tabel 1 voor de diepteligging). In het oostelijke gedeelte van het onderzoeksgebied bestond uit dunne zand-, veen- en kleilagen (respectievelijk Laagpakket van Zandvoort, Hollandveen en Laagpakket van Walcheren). Hier waren de periodieke

overstromingen van het Spaarne goed zichtbaar (De León Subías, 2019).

Laag	Meter -NAP
verstoorde grond	maaiveld – 0,67
duinpakket 2	0,67 – 0,83
akkerlaag	0,83 – 0,95
duinpakket 1	vanaf 0,95

Tabel 1. De bodemopbouw zoals waargenomen tijdens de begeleiding van de Zaanestraat te Haarlem (bron: De León Subías, 2019).

Verder zijn er nog een aantal onderzoeken die maar weer aanduiden hoe dynamisch het landschap rondom Haarlem is. Op ca. 460 m ten oosten werd voor het toenmalige onderzoeksterrein een bureauonderzoek uitgevoerd (zaakidentificatienummer: 4543325100). Uit de resultaten van dit onderzoek bleek dat het terrein deel uitmaakte van de oude strandvlakte, een regio die veelal te nat was voor permanente bewoning (Conradi, 2017). Dichter bij het huidige plangebied, op ca. 120 m ten oosten, werd de kleine strandwal gelegen tussen de strandwal van Haarlem en de strandwal van Heemstede-Aerdenhout aangeboord (zaakidentificatienummer: 2290375100). De strandwal werd slechts in het meest oostelijke deel van het toenmalige onderzoeksgebied waargenomen vanwege diepe verstoringen in de bodem van de rest van het terrein. Het zand lag hier op 2,3 m -mv, er werd geen NAP vermeld (Van Breda, 2011). Tot slot is er 500 m ten zuiden van het plangebied nog een bureauonderzoek uitgevoerd (zaakidentificatienummer: 4556229100). Uit de resultaten bleek dat het terrein binnen een strandvlakte lag, waarbij het pakket zand (Laagpakket van Zandvoort) van west naar oost afliep. Het uiterste westen (in richting van de strandwal van Haarlem) lag op ca. 2,2 m -NAP en het uiterste oosten (vlak langs het Spaarne) lag op ca. 3,2 m -NAP (Hanemaaijer, 2017).

Naast de archeologische onderzoeken is er een drietal archeologische vondstmeldingen gedaan rond het plangebied. Deze worden in de onderstaande tabel (tabel) weergegeven met zaakidentificatienummer, locatie en type.

Zaakidentificatienummer	Locatie t.o.v. het plangebied	Vondsten
2995976100	372 m ten noordnoordoosten	plateelbakkers afval in de vorm van proenen, majolica en faience
2995854100	415 m ten zuidwesten	steengoed kan (Siegburgs) uit de Late Middeleeuwen B
2993407100	506 m ten zuidwesten	maalsteen-ligger, gevonden op ca. 2,8 m -NAP uit de Late Middeleeuwen B

Tabel 2. De archeologische vondstmeldingen binnen een straal van 500 m rond het plangebied (bron: Archis III).

2.7 Verwachtingsmodel

Kijkend naar de geo(morfo)logische gesteldheid van de grond, de bekende archeologische waarden en de bewoningsgeschiedenis kan een verwachtingsmodel worden opgesteld voor het plangebied. Gezien de diepe ligging van de strandwal (vanaf 3,25 m -mv) in de bodem van het plangebied en de daarop afgezette veenlaag was deze locatie ongeschikt voor bewoning vanaf de Bronstijd tot en met de Vroege Middeleeuwen. Dit feit, in combinatie met de afwezigheid van enige bebouwing op historische kaarten van de omgeving van het plangebied, zorgt voor een lage verwachting op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied vanaf de Bronstijd tot en met de Nieuwe Tijd.

3. Samenvatting en advies

In mei 2020 is in opdracht van gemeente Haarlem een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Deliterrein (fase 2) te Haarlem. Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de richtlijnen van de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1). De aanleiding tot het bureauonderzoek werd gevormd door geplande bodemverstorende werkzaamheden die een bedreiging vormen voor eventueel aanwezige archeologische waarden. De werkzaamheden zullen een oppervlakte van maximaal 4.500 m² beslaan en reiken over het hele oppervlakte tot 1 m -mv. Het heipalenplan is nog niet bekend. De oppervlakttes en dieptes komen boven de in het bestemmingsplan en archeologische nota vastgelegde vrijstellingsgrens, waardoor archeologisch onderzoek verplicht wordt gesteld.

Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. Uit het onderzoek is gebleken dat er een lage kans is op archeologische waarden binnen de grenzen van het plangebied vanaf de Bronstijd tot en met de Nieuwe Tijd. Daarnaast zijn er al saneringswerkzaamheden uitgevoerd met een maximale diepte van 3 m -mv. Er wordt dan ook geadviseerd om af te zien van vervolgonderzoek.

De beslissing om bovenstaand advies al dan niet over te nemen (een selectiebesluit) dient door de bevoegde overheid, de gemeente Haarlem (Noord-Holland), te worden genomen.

Tot slot dient te worden vermeld dat, ongeacht dit advies en het selectiebesluit, er een wettelijke meldingsplicht bestaat (Erfgoedwet 2016) mochten er onverhoopt toch archeologische overblijfselen worden aangetroffen.

4. Literatuur en bronnen

4.1 Literatuur

Breda, W.A., 2011. Een bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend en karterend booronderzoek, *ADC Rapport 2379*, Amersfoort.

Conradi, N.L.A., 2017. Plangebied buitenbusstalling Industrieweg in Haarlem, gemeente Haarlem; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek, *RAAP-notitie 5938*, Weesp.

Hanemaaijer, M., 2017. Spaarndamseweg 120, Haarlem, gemeente Haarlem: een bureauonderzoek, *Bureau voor Archeologie Rapport 525*, Utrecht.

Kuit, N., 2015. Evaluatierapport Bodemsanering Deli-terrein te Haarlem, *Oranjewoud projectnr. 238040*, Haarlem.

Leije, J. van der/A.J. Tol, 2018. Inventariserend veldonderzoek proefsleuven (IVO-p) Haarlem Waarderpolder Industrieweg Watergang, *Archol Rapport 427*, Leiden.

León Subías, D. de, 2019. Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. proefsleuven – variant Archeologische Begeleiding Zaanenstraat, Haarlem, Gemeente Haarlem, *IDDS 2212-9650*, Noordwijk.

Z.N., 2019. Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1.

4.2 Internetbronnen

ARCHIS3 via <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/#/zaak/search> Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

<https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>

<https://beeldbank.uva.nl>

<https://historischegmond.nl>

<https://noord-hollandsarchief.nl/>

<https://ruimtelijkeplannen.nl>

<https://topotijdreis.nl>

4.3 Afbeeldingenlijst

Afbeelding 1. De ligging van het plangebied (in blauw) op een recente topografische kaart (bron: opentopo.nl).....	4
Afbeelding 2. Een uitsnede van de archeologische beleidskaart van Haarlem met daarop het plangebied aangegeven met een zwart-witte ster (bron: gemeente Haarlem).....	6
Afbeelding 3. Een uitsnede van het Algemeen Hoogtebestand van Nederland met daarop het plangebied (zwart omlijnd) (bron: AHN.nl).....	6
Afbeelding 4. Een uitsnede van de geologische kaart van Haarlem en omgeving met het plangebied (blauw omlijnd) (bron: gemeente Haarlem).....	7
Afbeelding 5. Uitsnede van de 'historische kaart in vogelvlucht Haarlem en omgeving tijdens het Beleg door de Spanjaarden met diverse legerkampen en schansen' uit 1573. Het plangebied is bij benadering omcirkeld (in blauw) (bron: Noord-Hollands archief).....	8
Afbeelding 6. Uitsnede van de 'Kaart van het Noorder Buiten Spaarne en omliggende landen' uit 1603. Het plangebied is bij benadering omcirkeld (in blauw) (bron: Noord-Hollands archief).....	9
Afbeelding 7. Uitsnede van de 'Kaart van Haarlem en omstreken' uit 1724. Het plangebied is bij benadering omcirkeld (in blauw) (bron: Noord-Hollands archief).....	9
Afbeelding 8. Uitsnede van het minuutplan van Schoten en Gehugten sectie B - blad 02. Het plangebied is bij benadering omcirkeld (in blauw) (bron: Beeldbank RCE).....	10
Afbeelding 9. Uitsnede van de topografische kaart uit 1900 (boven) en 1926 (onder). Het plangebied is bij benadering in blauw omkaderd (bron: opentopo.nl).....	11

Afbeelding 10. Uitsnede van de topografische kaart uit 1988 (boven) en 2007 (onder). Het plangebied is in blauw omkaderd (bron: opentopo.nl).....12

Bijlage 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke ordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden;
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal

archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

Bijlage 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk*	Geochronologische Tijd**	Tijd (jaren BP)***	
Nieuwe tijd	0-450	Holoceen	Subatlanticum	0-2.400	
Late Middeleeuwen	450-900				
Vroege Middeleeuwen	900-1.500				
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620				
Midden-Romeinse tijd	1.620-1.880				
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962				
Late IJzertijd	1.962-2.200		Subboreaal	2.400-5.660	
Midden IJzertijd	2.200-2.450				
Vroege IJzertijd	2.450-2.750				
Late Bronstijd	2.750-3.050				
Midden Bronstijd	3.050-3.750				
Vroege Bronstijd	3.750-3.950				
Laat Neolithicum	3.950-4.800		Atlanticum	5.660-9.220	
Midden Neolithicum	4.800-6.150				
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250		Boreaal	9.220-10.640	
Laat Mesolithicum	7.250-8.800		Preboreaal	10.640-11.650	
Midden Mesolithicum	8.800-9.450		Pleistoceen	Weichselien	11.650-116.000
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150			Eemien	116.000-128.000
Laat Paleolithicum	11.150-36.950	Saalien		128.000-238.000	
Midden Paleolithicum	36.950-301.950	Oostermeer		238.000-243.000	
		Onbenoemd		243.000-324.000	

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat
** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat
*** BP = Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 na Chr.

Bijlage 3. Afkortingenlijst

AMK Archeologische Monumenten Kaart

Archis ARChologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.

C14 Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CAA Centraal Archeologisch Archief.

CHS Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

CIS Centraal Informatie Systeem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

GIS Geografische InformatieSystemen.

GPS Global Positioning System.

IKAW Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek.

KICH Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).

KLIC Kabel- en Leidingen InformatieCentrum.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieuhygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

NOAA Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.

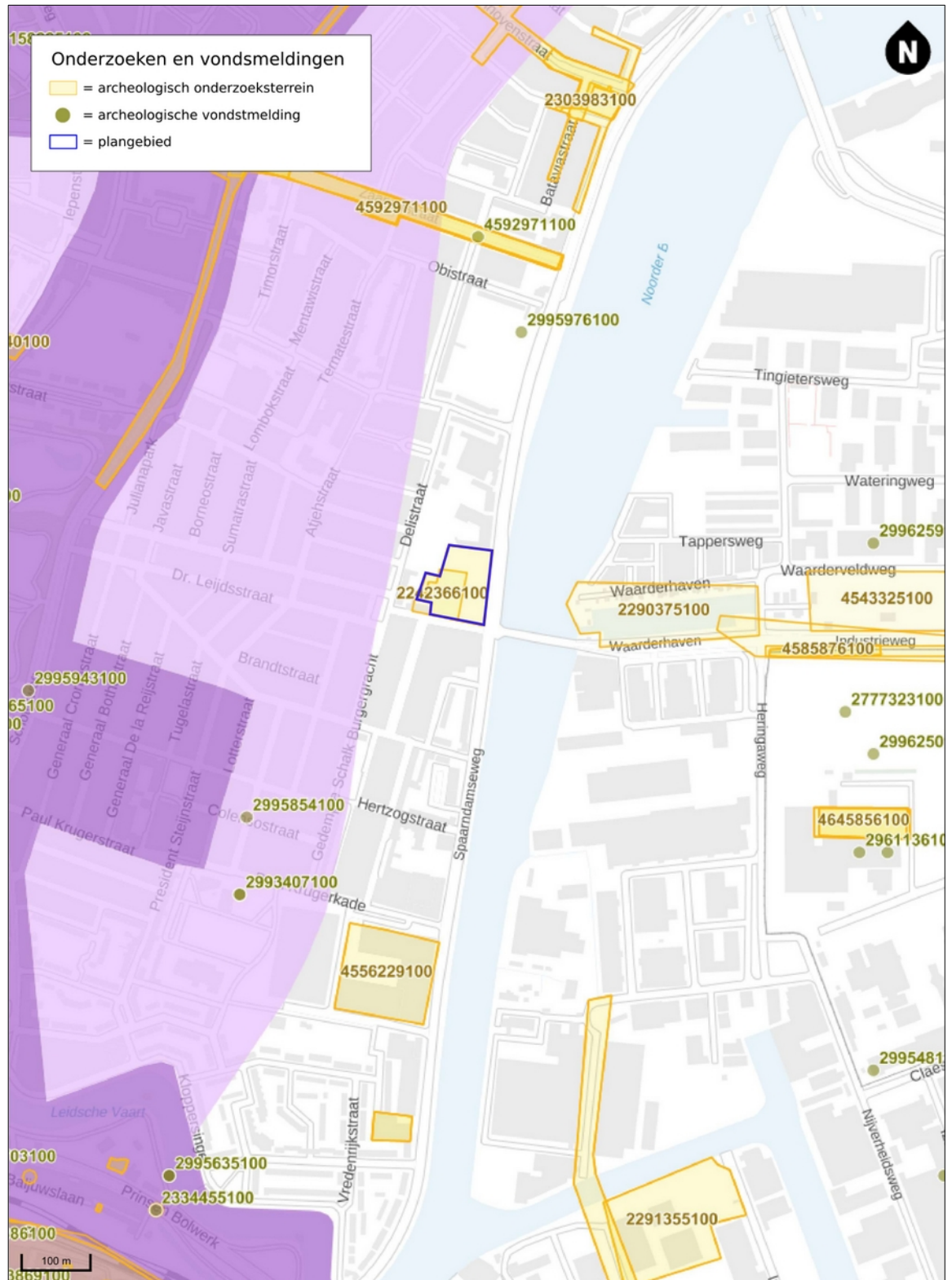
PvA Plan van Aanpak.

PvE Programma van Eisen.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

WAMZ Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

Bijlage 4. Archeologische monumenten, vondstlocaties en onderzoeken op Archis

Bijlage 5. Ontwikkelingsplannen (bron: opdrachtgever)

Schoterkwartier • 23

